

David Joris

**Een rechte || eñ Godtlijcke kijne||der tuicht ende leer|| olden ende jongen gaer ||
dienstelijck off nut || te weten.|| ... ||**

Rostock: Dietz, Ludwig, 1544

<http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1012762114>

Druck Freier Zugang

In Theol. unigeb.

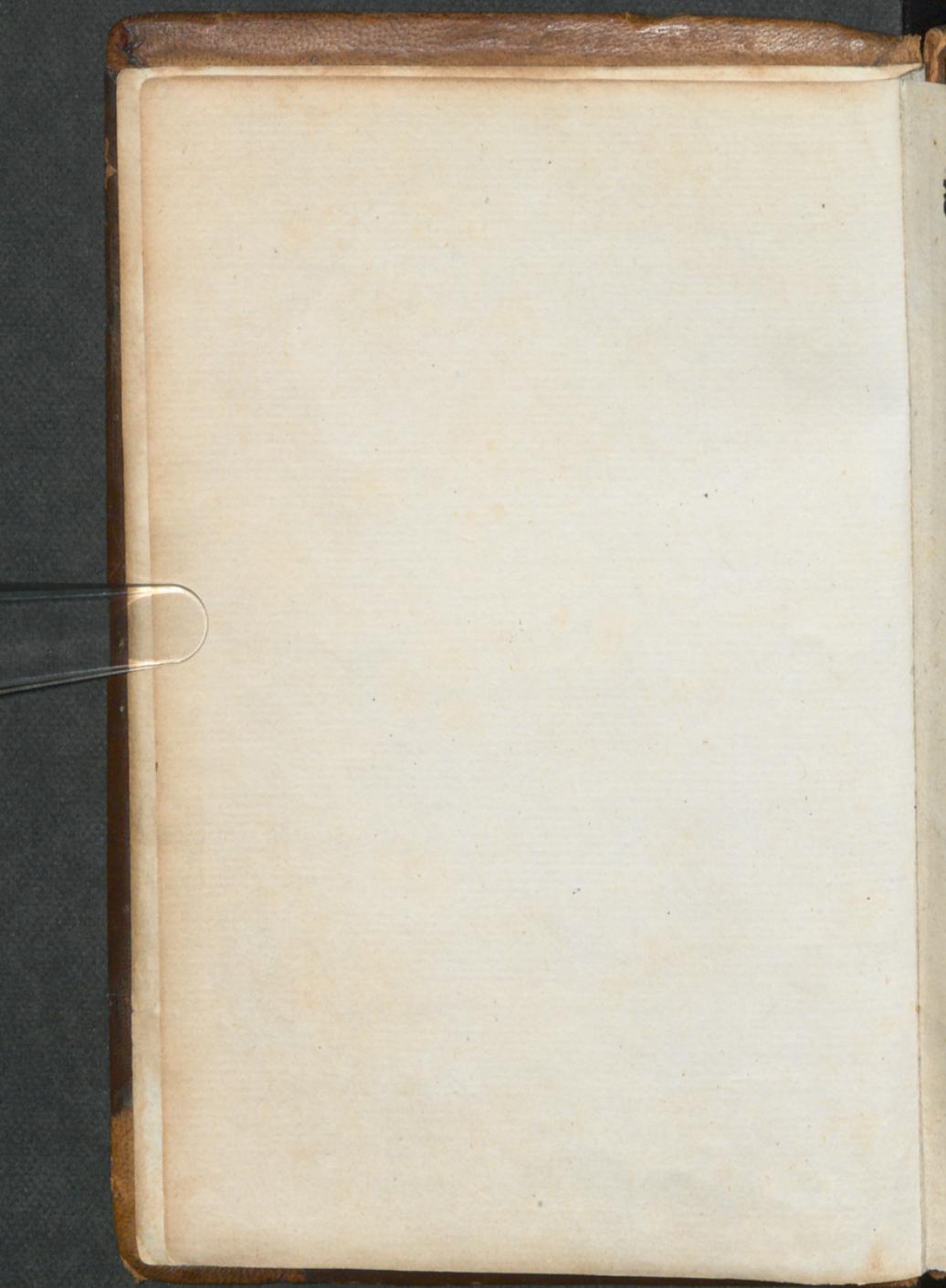
In diese ~~unigeb.~~
unigeb.

33

(M. 3107. O. 1-20.)

Rara

<R> F4-6554¹⁻²⁰

12 1

Enrechte
en Godtlijke kind-
der tuicht ende leer/
olden ende jongen gaer
dienstelijck off nut
te weten.

Luystert Kinderen
ende hoort toe nae my / ick
wil v die vrese des HE
REN leren.
Psal. 34.

Einleitung
zu den
ersten
Büchern
des
alten
Testaments

Einleitung
zu den
Büchern
des
Neuen
Testaments

Heemt waer mijn

Kynderen: Hooit ende kent die
 stemme ws Vaeders : vergetet de leringe
 van sijn der herten niet / sonder keert
 ende wehtse daeghelicks ende oick des
 nachtes int binneste vwer herten om:
 want v anderde gheboorte oder leuen
 staet daer inne. Daerom besluyt inner
 lick mynen sin / Gods wille en woore
 op dastu niet en steruest / in die
 verdomenisse verlore gaest
 inder Ewichheit.

Siet mijn alderlieff
 ste kinderen Ick wil v
 mynen gheest kont doen /
 mijn herte / sin en wille vae
 derlijck wih seggen / den
 wech tot den leuen voer oos
 ghen stellen / raden / leren ende onderwysen
 inder gerechticheit: Mynen aart en geest naes
 der waerheit doer Gods genaede inplantenz
 Daer toe gy my gebooren ende om voert ge
 bracht sijt / dat ghy my / niet v / Ick swyge enen
 anderē van aarde gelijcken / een wesen van my
 tot Gods prijs draegen / vleisch van mynen
 I a ij vleisch

vleisch van mynen vleische ende been van mynen benen jnden Gheest als jnt vleisch / Dat is / jnwendich gelijck wtwendich waerachtige erfsgenaemen des gheestes / mede eruen Christi met my syn solt ende staen tot loeue der heerlijkheit van Gods genaden / gunsten ende goetheit ouer all gebenedijt jnder ewicheit. Amen.

Derhaluen is dat an v mynen raet / leere ende vermaeninge dat ghy O mijn kinderen nae dat alder beste / hoochste en schoenste goet / leuen ende licht alle wege staet : Ende soe ghy dat wilt / soeckt off bemint dat ghy dan alders eerst Gods vruntschap beuliticht : Daer ghy voer allen toe koemen moet soe verde ghy icet van hem begeren oder aff bidden ende verkrygen wilt : want sonder hem gebenedijt vermach die mensch niet : Doch ist alles in hem ende doer hem te vinden / niwers elders te soecken off te verkrygen dan met sijnder gunsten ende vruntschappen.

Wilt dan Gods vruntschap verkrygen / soe sijt my jnden **H E R E** / Namelijck / jnder waerheit gehoorsaem ende keert v oogen oder gedachten van al dat ydel ende vergancs selijck is / hoordijt : Steltse nae den **H E R E** oder tot synen wille ende woort : In den welcken alle goet / leuen ende licht / alle vruntschap vruechde en vrede te vinden en te verkrygen is ende blijffe. Daerom naedien het all van daer koemen off van daen gehaelt sijn moet / isser
geenen

genen beteren raet dan Gods vruntſchap vort
 eerſte an te leggen / te beminnen en te verkrygē.
 Die welcke ghy met v ooggen (die ghy altijd op
 hem behaechelijck hebben vnde beholden
 moet) verkrygen: Namelijck / alſoe tot v lockē
 ende ſijn herte trecken moet. Dat is nu anders
 niet / dan dat ghy v met eernſt van alle andere
 ydele dingen daer toe begheeft / den alderhoch-
 ſten (doert anſeen eens oetmoedigen gehoors-
 ſamygen herten) in uwer memorien brenckt.
 Dat ghy niet gedoen en kont / ten ſy dat ghy
 dñj gedachten in die ſyne brenge: te weten
 uwe ooggen tot die ſynen doet / niet tot enen an-
 deren. Soe ghy dat doet ſal ſijn aenſchouwing
 ge / luſt ende lieffde in ſonderheit tot v ſijn / enz
 de ſult verkrygen wat v herte in hem vorwens-
 ſchen oder begerē kan / Tsal ſich alſoe bewinde.

Vuerſt laet v herte niet ydelijck haefſten /
 dit noch dat verwenſchen / geluſten / willen
 noch begeeren: Dan voer al / ſeg ick / ſijn vrunt-
 ſchap oder lieffde / de in ſijnder herten gegront
 voer alle menſchē willich bereit ſtaet. Daerom
 verkryget Gods herte / Namelijck / Chriſtum
 alle der werlts heilant: In den welcken Gods
 vruntſchap te verkrygen is. Soe laet die / te
 weeten / ſynen Gheeft ende aert een woeninge
 ende werckinge in v hebben. Lieffte ſijn woort
 niet dat uwe / Hoordijt: Doet ſynen wille niet
 die uwe / Dat is / ghelooft ende betrouden
 Godt geſant heefft ende niet v ſeluen / noch

A a iij geen

roet tot vleisch
geboeren is / is
vleisch. Joh.

geen vleisch. Blyuet by synen raede / leere ende
onderwysinge ende v ziele sal leuen / Jae effen
sulcken leuen leuen / als ghy an hem gelooff
ende betrouwen hebt / synen wille oder woort
met gantzser herten onderworpen sijt / het is
waerachtich.

Dan seet dat sal een ander leuen ende
licht sijn / dat ghy in hem ende doer hem vijns
den ende verfrigen sult / dan ghy nu leuet ende
met oogden daegelijcks beschout: want dat ver-
ganckelijck en den mensch te verhinderen oder
te benemen is / datmen tandere niet gedoen
en kan / vermitz het inwendich / ewich ende
ondoetlijck / Goddijck / Jae waerachtich selue
is. Waer dat ingaet / moet alle tandere wtgaen /
namelijck / een ongodlijck / vleischelijck dootlijck
verganckelijck leuen en licht / welck de kinderen
der menschen alleen verwercoeren / gelust / bes-
geert ende geliefft hebben / dan staet tot haers
der verdoemenisse alle die wt vleysch geboeren
sijn: Want sy vleischlijck gesint / den Gheest
der waerheit alle wege tegen sijn. Dat laet ver-
de van v sijn / ghy die mijn kinderen bist ende
blyuen wilt: want sulcke staen indie doot / heb-
ben Gods vruntchap niet / moegen oick sijns
der niet behaegen. Daerom werdet wt Godt
vanden Geest / niet van vleisch gebooren / dat
als hoy verwelcken ende vergaen moet.

Wilt selff nz verdoemt sijn nu ghy mocht
beholden werde. Leefft ende sterfft niet: want
jnden

Inden Doot is gheen schoenheit / vmechde
 noch vrede / enige lieffde oder behaegen in te
 vñnden / Noch lust daer wt te scheppen : die
 wyl sy niet dan een verlijndinge / verderffes
 nisse ende wechneminge aller goedē/een mont
 der hellen ende een ingancē des duysternisse is
 alle gruwel / last / pijn lijden ende schaede toe
 brenct. Vrees v daer inne te vallen.

Verkies v daerom een Godtlijck Christes
 lijck Geestelijck ende geen vleischelijck / Belis
 als oder Godtlos leuen / welck een waerachtis
 ge doot is: doodende alle dat daer inne geborē
 gewonnen off bewonden wert. Ouerst een
 Christelijck Geestelijck leuen maect leuendich
 ende verblust die doot. Is een gerecht inner
 lijck onschuldich ewich wellustich Leuen des
 hertē/verborgē jnt almachtige goede Woort/
 T woort des leuens ende ewigen waerheits
 selue. Waer dat seluige ghelooft / betrouwt
 ende angenoemen / met gantzer herten naeges
 daen wert / daer wert Christus die Soene des
 alderhoochsten / een nieuw mensch Gods van
 den heiligen hemel gebooren : Een onsterffes
 lijck geestelijck herte / leuen der ewicheit ver
 kregen / dat weder die sonde / doot / duuel en
 hell machrich is. Daer heer kompt dat in alle
 die in Christo Jesu geplant sijn geen verdoes
 menisse en is. Niet diet wel met die monde
 sonder onderlijndinge seggen / mer metter
 daet in waerheit bewysen: Dat is / geuelijck
 A a iij met

met hem gelijcker doet ingeplant sijn. Niet al
lene wtwendich / mer bysonder inwendich nae
den geest ende aert sijnder liefden / anders pros
sijt geen wterlijck lyden / noch phariseusch goet
doen. Znden seluigen / seg ick / is geen verdoe
menisse / sonder alle vryheit ende medecijn in
der ewicheit.

Daerom soe volcht mynen raet ende doet
nae mijn woot: op dat ghy den **HEER** wil
lich zelijck mer gehoorsaemiger geloeuiger her
ten / van gantser zielen / wt alle uwe gedachte
dienen moecht. Niet vermengdelijcken mer
met gehelder frachten. Niet den monde / sons
der sulcken herte / moechdy hem niet behaegen:
Want die hem metten monde behaegen off ge
naecken willen / ende therte verre van sijn her
te / dat is / van synen wille ende woot hebben
sullen verde missen / tot sijnder glorien niet ins
gaen: mer alleen die daer doen die wille des
hemelschen vaeders.

Soe doet nu die wille des Vaeders ist
dat ghy die weet / in kentenisse ende verstant
hebt / Mer cylaes neen ghy / al soldijt v seluen
wel met allen menschen duncken laeten: die
lichtelijck witten gehoor: des boeckstaecffs seggē
solden: laet dat quaet ende doet goet / dat is
die wille des Vaders. Andere solden vellichte
van gelijck noch beter wille seggen / Te werē
Geloofft indē geenē den hy gesant hefft / dat
is die wille des Vaeders. Siet de seluige danc
ken dan

5

ken dan soe sy mer ghelouen dat Iesus Chris-
tus / Naemlijck / van Godt gesalfft ende ges-
fonden is dat sy dan Gods wille gedaen / oder
sijn woort genoch volbracht hebben / hoewel sy
de inder waerhz noch niet en weten / swyge ges-
daen te hebben: want de woorden hebbē meer
jn / dan dat te gelouen. hoe? Een duuel geloofte
dat wel / lijckewel beeffte hy ende blyffe in die
verdoemenisse. Waerom? Saerom dat hy dat
woort oder die leringe Christi van herten niet
op en neemt / mer sijn eigen woort / ende wels-
lust metter herten nae volcht. Soe is dat nu
die wille des Vaeders / niet alleen dat wy mer
Christū van Godt gesant te sijn gelouen / mer
nae sijn woort gelooffelijck doen sullen. Doer
welcker woort der fracht oder leringe des Gees-
tes wy een nieuwe geboorte inden geest ende
waerheit ontfangen. Met welcken ende in den
welcken wy alleen macht / wyshheit kentnisse
ende verstant van goet ende quaet verkrygen
Gods wille met ondersheit weten en konnen
doen / sonder dat ist by den mensch onmoeges-
lijck. Saerom ist al verloren geprediet / geleert
ende vermaent yemant tot waerachtich goet
doen / sonder een nieuwe geboorte inde Geest:
Want die moet voergaen: Daer sijn anders
geen ooren noch ogen / kentnisse noch verstant
toe. Wie mochtmen dan leeren oder predijcken
nae der ewiger warheit? Saer moeten jimmer
eerst toehoorders sijn / daer die Predikant off

A a v Lerack

Leraer sal predycken oder leren moegen? Ist niet recht? Nu ist wel en waer datter toehoorders ende Predikanten oder Leraers ghesnoech sijn die letterlijcke voergeschreuen scriffte te predicken ende yemant wien Boeckstaff te leeren/ dit off dat watterlijck te doen. Mer dat en sijn niet die de **HEERE** gesonde/ dan van haer seluen gelooopen / off van menschen gesonden ende beroepen sijn. Daerom hebben sy jnt ampt des Gheestes geen stat. Doch en sal niemant doer haer woort een nieu creatuuz oder ander sinnen verandert / van den Gheest gebooren werde. Welcker geboorte allene met waerheit/ wetenheit / kentenisse ende verstant spreckt: Niet getuygende is dan dat sy gehoort ende geseen hebben: En geen mensch begrijpt oder verstaet/ om dat sy vleischelijck off menschelijck ende niet Godlijck gesinnet sijn/ hoe mochten sy Godt en synen Christum dan verstaen/ nadien sy daer geen sinnen van off toen hebben?

Daerom moeten sy haer alle eerst jnt gesloene gesegge/ haer herten wt vleisch in Gheest veranderen ende hermaecken laeten/ de Gods Woort/ Gods kentenisse / sijn ewoyge Gheest/ leuen ende licht verstaen/ beuatten/ ontfangen ende verkrygen willen/ Nemet ter herten ghyde nae myne raede dat beste alderhochste schonste deel wtuerkoeren hebt. Wat dat beste ende alderschoonste deel sy? Draechdy. So antwoord
ick, v

ick v: Beth is de glorioſe eenige volmachtyge
 Godt dat höchſte goet/ dat ewyge leue en licht
 Soe wie in ſijnder vruntſchappen koemen wil
 moet dat ſeluyge alles wat hy wyl ende is bez
 minnen. En wie dan dat waerachtich in ſijns
 ſelfs herte bemint/ die heft Gods vruntſchap
 Gods ewyge lieffde/ewyge eenicheit ende vrez
 de met hem/ vruechde ynden heiligen Gheest.
 Zae der in Gods vruntſchap ſtaet / die is ons
 der ſijn beſcherminge/ vry en ſeecker / van alle
 quaet bewaert/ende hem mach niemant ſchae
 digen/ leet off hinder andoen. Verlieſt off lijde
 hy om ſynen naeme/ ſoe ontſanckt hy hondert
 ſffolt daer weder voer / ende hier nae dat ewy
 ge lenen.

Der in Gods vruntſchap ſtaet / wert in
 ſijn begeerte off gebet verhoert: wt alle noot/
 ſorge ende perickel des doots verlost. Den ſel
 uigen kan niet meer toe off ouerkoemen dan
 hem die **S P E K E** ten beſten verſoecken/
 proeuen ende louyteren wyl: want hy heuet den
 ſeluygen wtuerkoeren / lieff en waert / om dat
 ſijn ogen altijt op hem off nae hem ſeen en met
 ſijnder wijsheit inwoont.

Der in Gods vruntſchap ſtaet die ſtaet
 in ſijn gratie ende in ſijnder lieffden/ heſt off
 ontſanckt wat ſijn herte goets begeeren oder
 wenschen kan: Dat is een ſtucke waerdich in
 binneſte des herten te prenten. Dan dit en is
 geen ontſanck menſchelijcker wyſe / euen als
 men

men huys ende hoff/ oder enich erue / lant off
sant / gelt off goet / golt off syluer ontfangt en
geefft/ mer geschiet Godlijck/ dat is Geestlijck
ende ewich/ als het seluige van aert/ geest ende
wesen sy / soe den ontfanger gelijck gesint sijn
moet/ ende niemant toecomt dan die in Gods
vruntschap staet.

Alsoe benersfiget v voer all mijn kindere
die vruntschap Gods te verkrygen / tgae met
die mensch soet wil. Is Godt met ons wie sal
tegen ons? Voele ende verde iss beter in Gods
vruntschap allene te sijn ende in aller menschen
haet te staen / dan die gantze werlt te vrunde/
den. Scere te vyant hebben.

Wie den **S E E R E** te vrunde hefft de
kompt tot dat beste deel en verkrijcht soe voren
gesecht is dat alderbeste/ hoochste ende schoons
ste goet: een ewich leuen ende licht der gedachs
ten ende Godlijcker herten.

Merckt nu hoe gy moet geschickt/ v herte
daer toe weerdich / bereyt ghemacckt syn dat
hoochste goet / leeuuen ende licht te ontfangen.
Doerwaer naedien v herte den gront en aert
dijnder zielen/ doer den verkeerden geestes sin
der vleischelijcken kentnisse in allen maeniere
anth verstant verkeert / vermisschet oder ver
uuyt/ gantz boos gemackt is/ suldy v daer in
laten reinigen / en des seluigen vleischelijcken
aert ende geest/ als vander doot/ ontrecten en
gruwelen lacten. Op dat ghy doer beteringe
des

7
des Christelijcken leuens / die verderffenisse
vry werden / in een rein herte Godt ende synen
Coninck in synder Schoenheit seen moecht.

Vin laet sich dit wel haeste seggen : laet v
reynigen / helpen ende reddden: onttrecket v sel
uen van v eigen sin ende wille: wert den H E
R E onderworpen / dan het laet sich soe niet
doen: Nochtans moetet metter herten gedaen
sijn / siet toe off gy blijft verloren. Dan ist dat
gy een lust / wille ende begeerte / verstaet my
wel in allen manieren / gantz volcoemelijck
goet / rein ende oprecht / nae Gods sin / wille
en woort / tallen tyden in v willich bereit rijnt
soe hebby seeckere mychnisse dat een ander her
te / een ander duechdelijcker aert ende Gheest
Christi in v is / dan gy inde vleisch oder werlt
eertijts haddet / doen gy die wille ende sin vs
vleisches achter volchden / Dat verde D mijn
kijnderen van een Christen sijn moet. Ist dat
gy dan daer een aff metten heiligen gereckent
Christus deelachtich sijn wilt / soe suldy v sel
uen in allen desen hoeden / ende schicken v na
mijn woort / verfrigen die vruntschap Gods:
op off gy v hier off daer in ontginckt / in enige
schuld off misdaet quaemt / terstont by hem
ontferminge / waerninge / bereringe ende hul
pe verfrigen moecht. Want ick sy wel kentjck
dat v den sondelijcken aert: en ongerechte bo
se gheest soe niet laeten / dan alle wegen anloos
pen / tentieren quellen / ende verfoecken sal
alleene

alleen dat gy v herte vry van hem holdet en n^{iet}
en verwillicht. Doch komt v yeet ouerhoets
oder doer franchheit seg ick op/ s^o draecht van
sonden an/ soe ghy dat merct/ rouwe ende leets
wesen daer ouer: ende biddet in dijnder hert
ten van gantjer zielen den **H E R E** dat hijt
v vergeue ende aff neme. Bint geen twe sons
den te saemen: hoopt deen sonde niet op dan
dere: op dat sy v niet en verwegen/ Godes
gramschap in dijnder stolticheit niet ouer dy
ontsteect.

Vliet die sonde/ want sy dodet die ziele
des mensche. Vermengt v herte daer om met
ten sonderen niet. Holt dijn ziele reyn: wacht
dijn herte vanden verkeerden aart/ off dat ver
gancelijck is. Wandelt op haer wegen noch
en volcht haer wesen ende begeerte niet. Laet
v in haer vriendelicheit niet beweechlic mace
fen oder betrecken om haer persoen gunstich
ende liefftael te sijn. Syet voer v wilt niet doe
len: mercke op uwen pat/op v woorden/ weres
fen ende gedachten: Doet in v herte niet ges
lijck sy/ sonder sijt den **H E R E** oder sijn
woord toestendich: Begeeft die alle uwe inder
ste leden/bysonder tot dienst der gerechtichz en
volcht de goede inder rechtu^{er}rdichz nae. Staet
nae geestelijcke lieffde/haect nae enicheit ende
vrede/ want sulcken sin gaet alle sinnen te boes
den. Dies niet te min will v dat te voeren wel
laeten weten/hoewel ghy v schicket by den goe
den ende

den ende den gerechtigten/die den **H E E R E**
jnden hemel kenlijck/ Godt oepenbaer sijn/ sul
dy doch metten boosen van der menschen sijn
deren ende oemertreders gereeckent ende gelas
stert werden. Dan ontseet haer lasteringhe/
noch achtet haer ordel niet: Dreeft geen vleesch
laet die **H E E R E** v een verschrieken sijn/ dijn
herte allene besitten. Wat den mensch oder v
eigen ooge wel anstaet off behaechelijck is/
daer hebt seg ick een aff wesen ende gruwel
aff/ want v verderffenisse staet daer in. Soe
keert v oge oder sin / wil / lust en begeerte van
all wat Godt niet gelijck en is / jnt hooren als
jnt seen/ in swygen als jnt spreekken / in goet
als jnt quaet doen des menschen / op dat ghy
niet geloogen en bedroogen wtcoempt. Siet
O mijn kintderen voer v: Aldermeest seg ick
suldy voer v seluen te sorgen hebben: ende voer
die welcke v menschelijcker wyse behaegen / bes
liuen ende gunstich sijn/ alle goet betoenen
willen. Goedet v voer die slange/ die v naedie
mont kalt/ poeluwven onder thoofft ende kusses
nen onder dijn ellenboege leit / ende all geheel
vrantholt is. Eva ende Adam sijn hier doer
verleit ende bedroegen geweest / Daerom sijt
voersichtich. Hebt acht op alsulcke lichaemes
lijcke liefhebbers ende goetdoenders. Allene
Fentse en onderscheyt sy wie v dunct an v goet
off quaet te doen / te haeten off liefste hebben:
wie dy soeckt te beholden off te verdoemen.
Weet

Weet wie v verderuet of betert / kent yegelijcks
habijt / woort werck ende anfoemen / op dat
ghy niet bedroegen wert. Want dat wil ick v
voer secker segge: wie v menschs oder vleisch
medeschint / is dijn ziele tegen / hy weret off
niet. Saerom wie v daer in alleen lieffr ende
goet doet / der haet ende doet quaet inwe ziele /
om welcken willen die **HEER** Iesus ges
storuen / Christus hem seluen wt gegaen is.
Ist dat ghy niet tegenstaende die seluige lijkes
wel lieuet ende anhangt / hoe moecht ghy seg
gen Gode te lieuen off zaelicheit begeeren? aen
geseen ghy sijn conuersatie vliet / den goeden
affgaet / den quaeden toe valt. Seet voer v /
Ick segt v: Wilt der olderen raet niet verlaeten
der Jonger annemen / naeuolgen off doen?
Die off ghy all doelet met v geen medelyden
noch macht te helpen als wel te verleiden heb
ben / met haer ydele lichtuaerdige bedriichelijc
ke reden ende verkerde sotte sinnen. Laetse v jms
mer niet beuallen die v naeden mont ende eige
herte fallen. Siet dijn rechte waere lieffhebs
bers sijn haer wonden getruw / ende openbaes
re straffinge beter dan alle die heimelijcke lieffs
de des menschen. Laet v sulcks niet beuallen /
want daer is bedroch / zielen verlies in / Vles
met ter herten / wildy niet doelen / v seluen dor
den: laet v gewillichtijck berispen / straffen /
proeuen ende ten goede ondersoecken. Wert
niet toornich tegen den bosen / off hy sulcks all
an v

an v bewijst / soeyge tegen den goeden. Hebe lieff die v ter betezinge naespoert / tooch doet sorgen op v hefft ende geerne duecht / geen ons duecht van v saege. Laet v dese / sege ick / jmer v verstant wel bevallen / offte v dootlijck vleisch all misshaeger ende tegen is. Soe wandelt jnt licht: spreckt wel die v'quaelijck / soeyge wel spreckt. Doet als Davidt weder Simeiz Volcht den Geest des verstants nae ende ghy sulc niet sondyghen.

Ordelt oick niet enen anderen / mer wel v seluen: op dat ghy nz geordelt en wert. Het is Gods verbot / foemt eerst tot der waerheit jnder gerechtichz / soe suldy met Christo op synen stoel anderen vry te ordelen sitten. Want Gods ordel is nae der waerheit allen vleisch verburgen.

Hier toe feert alle ure sinnen / lust ende moet / op dat v ende dijn naefoemelingen als roes wel sy. Laet v herte / soe ick dy voerseit hebbe / nae dat beste deel staen / jn allen manieren dat ewich is ende blijfft / voer alle dingen soecken / dat inwendige niet dat wtwendige den voerganck hebben / wat ghy oick antast / begint off wilt. Want dat is dat alderhoogste / schoonste ende beste meeste deel. Daerom let / seet ende hoort daer nae: die wijl dat als den hemel deerde jn hoocheit / schoonheit / ende waerdies hz te boeuen gaet: salment oick voer alle dinc bekennen / gelusten / willen ende begereen.

B b Naemes

Vlaemelic/ ist dat v yeet voerkomt te ordinie-
ren / van huysen te tymmeren / van tuynen/
hoeften planten ende andere bouwinge / van
hurwen ende trouwen / off nae enige lust van
gehoor/ gesichte/ruECK ende smaECK/ off nae ee-
nighe winst off proffijt te staen/ het sy van dit
oder dat te soecken/ van hoocheit off schoonz
jn schoene flederen / cyragien off fienodien/
jn eten oder drincken/ wattet oick sijn mochte
dat den wtwendigen mensch angaet / soe bez-
denct voer deser alle den inwendigen mensche
hoet daer mede staet ende gaet off die oick van
desen besocht oder bedacht is / daer meestte
proffijt ende eere instaet. Want die lichaem-
lijcke oeffeninge is tot weinich profytich / die
Godtdiensticheit van binnen tot alle dingen
nut. Daerom soe die voer angaet / dat is / dat
rijcke Gods ende sijn gerechtheit aldererst
gesocht wert / soe sal v voerts alle dingen dat v
noot ende orbaer is / toegewurpen werden enz
de vry met Gods believen / saelichlijck gebuu-
fen moege. Anders staetet v alles tot een ordel
en verdoemenisse. Maect v den Heere vanden
hemel / Godt van alle die werlt angenaem en
behaechelijck / geen mensch. Alsdan suldy alle
mensen wel inder tijt beuallen / alle soerge vry
sijn. Dat is soe voele als ten eersten met de sin-
nen van ganzer herte alle onnoedige verganc-
felijcke dingen wt / Christum ingaen / den men-
sche in sijn selfsheit vergeten / des Heeren ges-
dachtich

dachtich ende te wille sijn. Hy wil ons nae sijn
almachticheit/rijckheit ende sterckheit begoes
digen. Geloofft en betrouwt stantuaestelijcken
ende laet hy met v bewerden/ hy salt wel maec
fen.

Siet dit alles sal ick v niet meer duruen
vermaenen/ seggen off leren / als ghy Gods
aert/Christus Gheest in v waerachtich hebt/
want dan suldy selffs met een nieuwe tonge
spreecken/Gods kentenisse/ woort ende Gheest
inlieffden voll sijn.

Dit laet ick v voer dat beste goet ende
rijckste erffdeel achter/dat ghy v daer inne vers
quicken/vernieuwen ende verlustigen sult/een
leuenden hoop ende waerachtich ewich erff
goet by Godt genieten/ hebben ende nimmers
meer ontbrecken off vergaen en sult / dat all te
weinig weten off kennen : Daer ghy niet nae
seen oder dencken moecht/dan hoe ghy mynen
sin ende woort inder waerheit ghenoech doen
sult / op dattet v wel gae ende tot inde lanck
heit der daegen sonder ontbrecken leuen ende
in die lusthoff sijn moecht.

Doele olderen/ Zae alle menschen versoz
gen/arbeiden an haere kundersen wterlijck/Zek
yinnerlijck. Sy/ hoe sy haer in alle wterlijcke
menschelijcke geschicktheit: in eerdische wijs
heit/floeckheit/kentenisse ende verstant / rijck
ende heerlijck te werden best sullen op brengen
alle taelen ende tongen leeren / die mensch bes
B b z uallich

uallich ende pry selijck te sijn. Ouerst ick niet als
soe: want hier inne wert die **HEER** wt ges
floeten/ Gods woort ende Gheest van haers
der herte geweeret. Waerom sy alle (die schoon
daer toe koemen sijn) sot/ arm ende ellendich/
naect ende bloet / onwetende sonder eere by
Godt ende sijn Engelen blyuen/ om dat sy nz
en leeren oder weten dat sy weten soldē: tquāt
goet ende tgoet quaet ordelen: licht duysternis
se/ tgesichte blintheit: den Gheest vleisch: tsoe:
te bitter/ die waerheit loegen / Godt voerden
Duuel ende den duuel in contrary voer Godt
eeren ende dienen. Alsoe blyuen ende sterven
sy sonder eere/ geest off verstant.

Nae dat ick dit geweten ende bekent heb/
heffet my goet geducht mynen kñnderen dat
beste deel tot een arffenisse achter te laeten: hel
pen ende raeden tot die eenighe principael tael
ende tonge des alderhoochsten te leeren. Welc
se doert woort des leuens angedient off in die
nieuwe gheboorte verkregen wort / die beter
spreckt ende meerder geest/konst ende verstant
heeft dan alle taelen ende tongen der mensche
want se geen leuen/mer bet die doot ende ver
derffenisse wt goedyckenheit en eigenwūss
heit toe brengen. Soewel die andere / welcke
nae die tonge des Gheestes om te leeren staen
jnden eersten by alle dien voer niet angeseen/
Zae sot gereeckent werden: om dat sy onges
leert/ niet dan alleen haers moeders tael oder
tonge

tonge/ gheen vrende spraecke en Konnen. Dan dat seluige wert vanden **H E E R E** soe voele bespottet eude veracht alst byden mensch gesacht ende geert wert. Want hy gebenedijt reeces fent die volckeren nergents voeren/ dan die onser sijn gehoo:saemheit staen ende sijn tonge oder spraeck lieuen ende spreekken: dat is in geboren off van geleert werden. Doch hefft hy/ tis waer/ de verscheiden tongen gegeuen/ dan n3 in sijnder vruinschappen. Alsoe en behoort men die ene boeuen dandere alsoe niet te prysen oder boeuen sijn waerde thoe achten / daz men niet schanden doet: want die mensch daer alleen ingeleert ende voel wt geacht wort. Dae mede de tonge oder spraecke des Gheestes vermindert / Iae die seluige beooefft off verhindert wert / dat seer te beklaegen is : Want tis fenlijck dat aldaer die mensche ende niet Gode geert ende groet gehouden wert : om dat sijn spraecke/ tonge oder woort boeuen des **H E E R E** gesocht/ begeert ende bemint wort.

Dan hier solden die Hebreeren / alleen haer spraecke heilich / goet ende waerachtich/ Godtlijck willen achten: om dat sy niet Gods belieuen den Adam van Godt nae snyder acert gegene/ de Bibelsche schrift daer inne geschreuen is. Dan dat hefft hier nu in Christo geen ansecken. Want als het volck off die mensch vanden **H E E R E** verwurpen ende voer niet gereeckent off verachtet wert/ soe en sal voer hem

B b 3 haer

haer spraccke/tael oder tonge niet gelden/wilt
oick niet anseen/ Trijcke Gods staet daer oick
niet in/ tgelt den Heiligen Geest ghelijck wat
volck / lant / stat / tael oder tonghe het sy / sijn
hem all te gaeder angenaem in synen Soon/
die hem hooren/ sijn woort ontseen / geloouen
ende naeuolgen. Daerom hy sy wie hy will/
die in Gods tonge oder spracck niet geleert/ te
weten/ vanden Geest herboren wert/ mach het
rijcke Gods niet seer/ swige besitten.

Waer bliuen hier nu die wysen ende ge-
leerden deser werlt / die drie/ vier / vijff of sess
derhande sprake geleert ende voel wt te sijn ge-
docht hebbē: Sonder twyuel soe sy haer kroon
niet daer voer nederwerpen / den **H E R E**
allene sijn tonge/ spraccke oder woort heilich/
goet ende waerachtich boeuen allen in eeren
holden ende Godt den prijs geuen / sullen sy
dat morgenlicht niet seer : en voer geen volck
gereeckent werden / isal sich so beuinden. Dar-
om wert **O** mijn kintderen daer inne geboeren
dat is/ van Godt geleert / soe suldy daer wt/
in ende mede tweuoldich soe vele prijs/eere en-
de glorie ontfangen als v nu van een yegelijck
schande ende laster toefoemen mach.

Mer dese geboorte moet ick v noch wy-
der op dat ghy my begrijpt/ verhalen : hoe dat
sy n z en mach geschieden oder toefoemen/ dan
doer dat leuentmaeckende Geestwoort des ges-
looffs / Gods almoegende chraecht ende ewige
goede

goede naetuyr. Welcker cracht ende ewyghē
goede natuyrgy tot v moet laeten ingaen / en
de die verganckelijcke quaede natuyr / des Du
uels fracht niet: die moet ghy (wildi wel ende
nz quaelijck doen) als een verderffelijck quaet
verwerpen: om dattet v tot quaet ende schade
staet / die doot thot een vrucht ten laesten toes
brengt. Contrary Gods naetuyr dat ewige les
uen / welck / dat gijt weet / niet met een gesproc
ken luydende woort off menschelijcke tonge o
der stemme alle hoorzers tōkomt / Neen / want
dat waer / solde die mensch lichtelijck herbozen /
saelich te maecken off vernieuwt moegen wer
den: een iegelijck wat lesen ende spreken fonde
Gods woort hebben.

Wantet dan een almachtich / spreekelijck /
geschiedende oder doende Woort der waerheit
een ewige geestleuentmaeckende Cracht / dat
weder alle vleisch gestaedich is / wertet van nie
mant gehadt oder ontfangē dan die Gods wil
le in hem tegen ende boeuen sijns selfs wille wt
den geloue liefft ende anneemt. Dat sonder ge
noelen des lydens ende sternens des vleisches
(des Duuels bose naetuyr) nz en geschiet oder
angenomen wert. Daerom O mijn kinderen
wanneer ghy als sulcken ewigen fracht / geest o
der almachtige woort in v off tot v soe werckes
lijck tegen v vleisch in weedom gewoelt / suldy
indachtich syn dattet Gods gode natuyr / geest
ende leuende Woort des waerheits is. Daer
wt ges

wt gewis sijn weder ghy dat amendet / jnge
lijft / mede oder tegen bist / ende daer nae te
glorieren: dat is te verblyden / off te bedroeuē
hebben / te bekennen wie gy syth / op dat ghy v
noch niemant met goetdunckenheit en liecht
off bedriecht: Neemet ter herten /
oick alle die Gods ewige
vrumschap lieff
hebt.

Wthgegaen.

1544.

Register

1. van menniger leijart des menschen vianit
2. waarom die dot den Alden bitter gevalt den den jüngen
3. Strave ende ferre
4. Strave ende ferre
5. Strave ende ferre
6. wardo die mensch van goedt geschapen, is
7. vermaninge en seker, om het g van Goedt te Cissen En Begeren
8. hodie mensch van Goedt gevalt en op wat mannier hie wederom to goedt te brengen
9. van dat vergaen en navolgen blieven en vergaen moet
10. stemlick gesproken so bena be com merde sielen
11. warning en ferre
12. En richt en Goetlick kind der tucht beide vor oet en jüng

13. van Godes en Des menschen
Kennis, samps harden. bejder
voert brengen
14. hoe hie sien moet die gebott
en overiecht over en ander
rechtlick heben of bringen mach
15. vant Och sien art en Eigenschaps
16. Wie men voert en van herten
frouwen en bie den hant
nemen &
17. homen sich in desen gevarlickon
tiden inder weelt hebben
en dragen sall
18. en onder schiet te kennen die
vrom en onvrome &
19. van die ongerechte en ge-
rechte prädicanten
20. van dat rechte ware Sion
en jerusalem. en warhachtig
Bericht

vann maniger hrij art des mensche vanden
warom die doot den Alden bittend falt dan
den Jongen

Araffe unde huer dat 1

Araffe unde huer dat 2

Araffe unde huer dat 3

war to en vni die mensche van G yschard
Iff

ho die mensche van G yschallen

van dat veygen en na volgen bliuen unde
veygen moet

tot den benamden veygen siken

warominge unde huer

en recht en godlike kind knicht

van Gb und des menschen Pentnis 13. leff.

ho die sijn moet die gebot en onyge 14

vant oye sijn out en ygesoffe 15

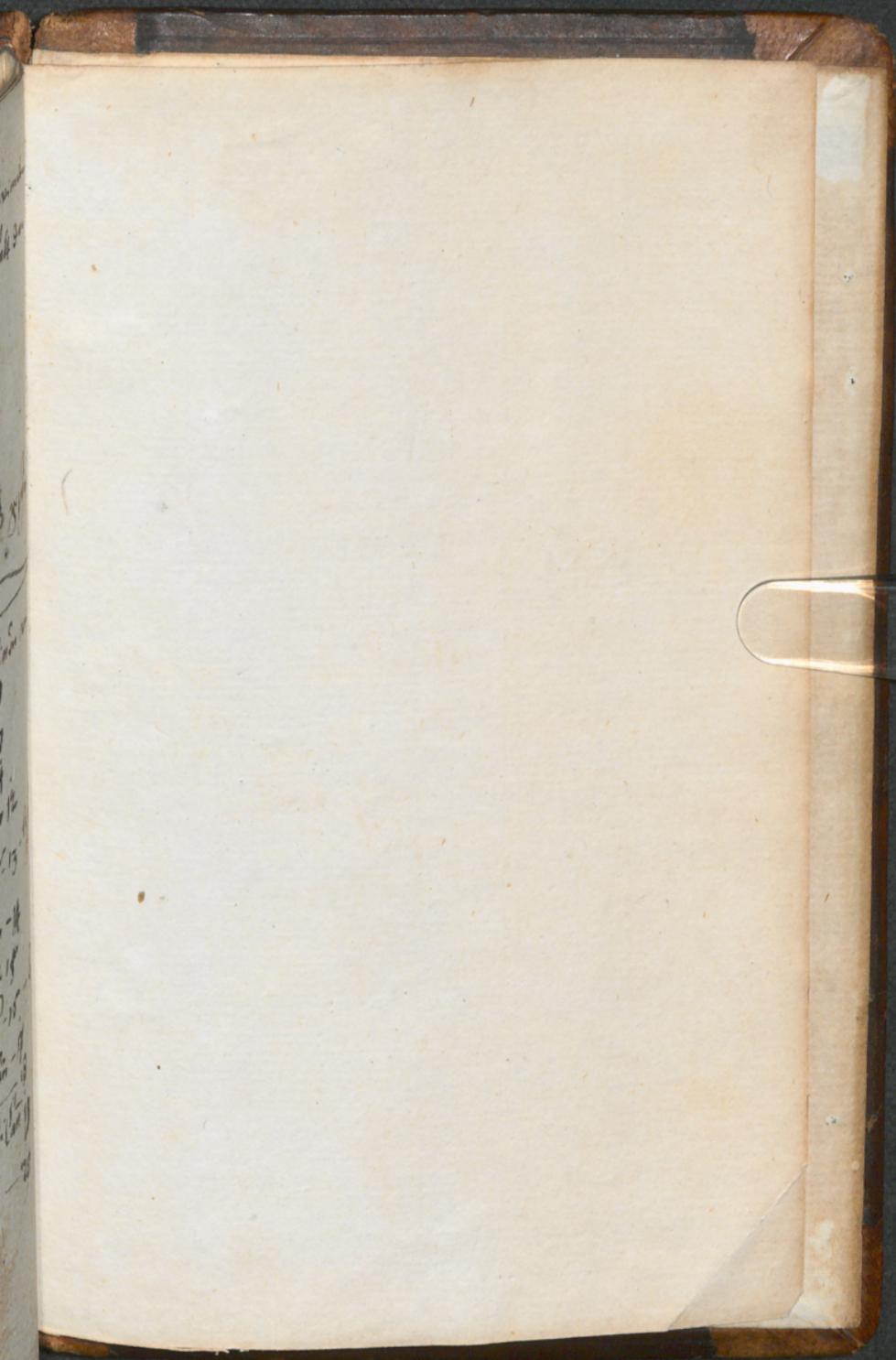
wie men vortan van herten bocher 15. leff

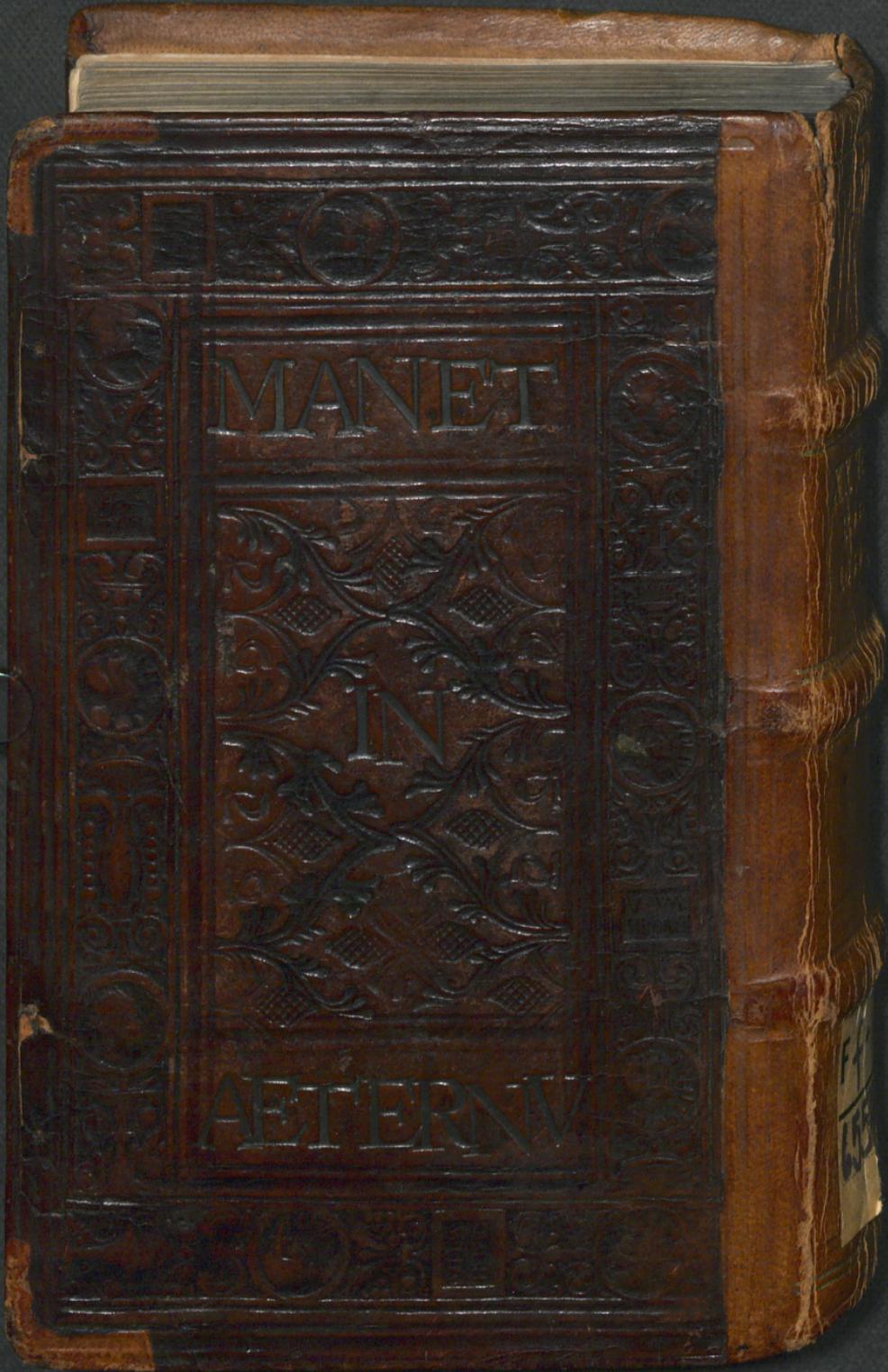
ho men sijn tot die sijn tijden siben 17

een aff sakeninge
van die veygen en yge yge die van 18

vant rest sijn unde Jerusaleum 19

20

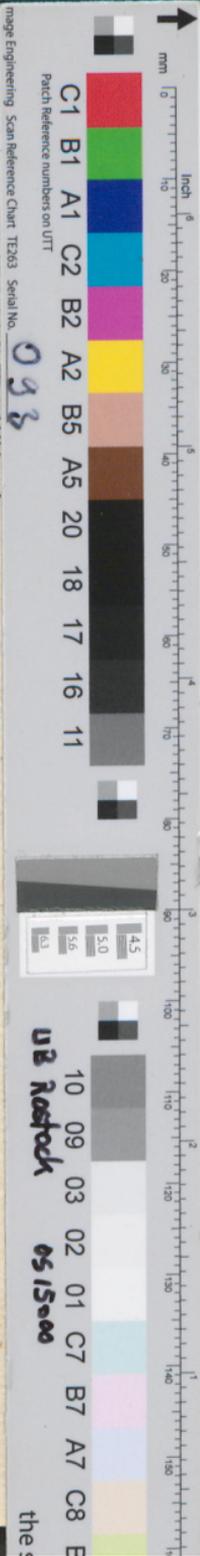

XX Tractate,
Rostock,
1539-1545.

Ff-

6554¹-20

Psalm
Zesai
Wien j
ende kl
sullende
sent wa
wt den
een mac
volck. **E**
Zesai.

nt oick inder hoochten der berghen/
n/ vruchtbaer ende swaer ghelaeden
at sijn geruisch / wie den Cederen op
/ sijn sal / die vanden windt beroert
soe salt toenemen ende wassen inden
ie dat gras opten velde.

er wort hier die Schrifftgeleerde gez
ter die Raetsbeer/ die een veruoegen
baer blyuen die meisters die de jonge
Daer en sult ghy niet seen een volck
nder dieper spraecken / off in hoeger
menschē / diemen niet verstaen en
een vreemder tonge/ diemen niet be
f vermercken kan/ als wel een rechte
raecke wten monde Gods inder waer
en int herte ende niet allene in de oren
naemelijck/ in Zion: Demen dan glo
chynende seen sal/ een hoofstade on
rijlijcker scesten. Daer sullen dijn D
usaelem seen / die heerlijcke Woening
utte die nimmermeer en sall veruoert
ckt werden / als well voertijts ghes
want sy foemen sijn tot die rechte vol
entenisse des ewigen waerheits een
s Heilighen hemelschen verstants
aer gheen loogen off bed:och toe en
re inder ewicheit achter afstan mōt.
erstaen by een kint ende man/ dat ten
te leyden ende wijs te maecten is/
wit ende wit swart: goet quaet ende
quaet